

هنر و اندیشه در
معماری داخلی

www.ketab.ir

فریدون فراهانی

انتشارات اشجع

سرشناسه	:	فراهانی، فریدون، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	:	هنر و اندیشه در معماری داخلی / فریدون فراهانی.
مشخصات نشر	:	تهران: اشجع، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	:	۴۱۲ ص.: مصور (بخشی رنگی).؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	:	۹۷۸-۶۴۶۱-۶۲۲-۳۹-۹
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۴۰۳ - ۴۱۲.
موضوع	:	معماری داخلی Interior architecture
	:	هنر و معماری Art and architecture
رده بندی کنگره	:	NA۲۸۵۰
رده بندی دیویی	:	۷۲۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۹۴۵۰۹۰۷

نقاشی روی جلد از هنری ماتیس، عکس پشت جلد: گلنار بیگی

انتشارات اشجع

هنر و اندیشه در معماری داخلی

فریدون فراهانی

انتشارات اشجع

طراح جلد: سارا زمان وزیری

چاپ: اول ۱۴۰۳

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۴۶۱-۶۲۲-۳۹-۹

تهران، مجیدیه شمالی، خیابان برادران محمودی، کوچه امید، پلاک ۱

تلفن: ۲۲۵۱۲۸۳۴ www.ashja.com

چیزی که همیشه در ابتدا به ذهن من خطور می‌کند
صداهایی است که وقتی بچه بودم، مادرم در آشپزخانه تولید می‌کرد.
احساس خوشحالی به من می‌داد. هر وقت در اتاق نشیمن بودم،
می‌فهمیدم که مادرم در خانه است.
چون صدای کوبیدن قابلمه و تابه و بقیه چیزها را می‌توانستم بشنوم.

پیتر زومتور^۱

سخنرانی در ویگ دویس داس لند.
جشنواره ادبیات و موسیقی در آلمان، یکم ژوئن ۲۰۰۳م.
(زومتور، ۱۳۹۴ الف: ۴۱ و ۴۳)

در فرهنگ ایرانی، مادر را روشنایی و چراغ خانه می‌دانند.
این کتاب را به مادرم تقدیم می‌کنم
او که هنگام ورود، همیشه به خانه سلام می‌کند
و لحظه تحویل سال در را می‌گشاید تا بهار پشت در نماند.
اما بهار همیشگی خانه خود اوست،
که به خانه روح می‌بخشد و معنا می‌دهد.

فریدون فراهانی

۱۴۰۲ خورشیدی

^۱Peter Zumthor

^۲Wege Durch das Land

فهرست مطالب

سخن آغاز / ۹

معماری داخلی / ۲۱

دکوراسیون (چیدمان) داخلی / ۲۸

گستره حرفه‌ای طراحی و دکوراسیون داخلی / ۳۶

طراحی مبلمان / ۴۲

طراحی صحنه / ۵۵

ویترین / ۷۹

غرفه‌های نمایشگاهی / ۸۱

المان‌های یادمانی در فضاهای داخلی / ۸۷

اینستالیشن یا هنر چیدمان / ۹۲

تغییر کاربری فضای داخلی بناهای تاریخی (مرمت و احیا) / ۹۵

اهمیت طراحی داخلی / ۱۰۴

ابعاد هنری معماری داخلی / ۱۱۰

هنر / ۱۱۱

زیبایی / ۱۲۷

تمرین و گفتگو / ۱۳۶

دسته‌بندی هنرها / ۱۳۸

دسته‌بندی هنرها بر مبنای حواس انسانی / ۱۴۰

دسته‌بندی بر پایه ابعاد جهان واقعی تا بعد زمان / ۱۴۷

هنر کاربردی یا تزئینی / ۱۵۵

جمع‌بندی / ۱۶۳

معنای طراحی / ۱۶۷

گستره طراحی داخلی از شهودی تا منطقی / ۱۷۳

تمرین و گفتگو / ۱۷۹

ترکیب‌بندی / ۱۸۰

ترکیب‌بندی‌های نامتعارف / ۱۸۳

فرم و محتوا (صورت و معنی) / ۱۹۱

معنای فرم در هنر / ۱۹۲

شکل / ۱۹۷

کارکردهای فرم در معماری داخلی / ۲۰۰

افزایش فرم در معماری داخلی / ۲۰۴

انواع اشکال و احجام هندسی / ۲۰۴

اشکال هندسی و احجام افلاطونی در سبزه‌الگوهای تاریخی / ۲۰۴

هنر سبزه‌ناب و آزاد در دوران مدرن / ۲۰۲

هنر سیال و آزاد از باروک و آرت‌نوو تا دوران پست مدرن / ۲۰۸

الگوهای تاریخی در هنر و معماری / ۲۱۲

فرم‌های طبیعت / ۲۱۶

پدیده‌های مصنوع (اشیا، حروف و مانند آنها) / ۲۲۰

رابطه فرم و فضا در معماری داخلی / ۲۲۵

مفهوم فضا / ۲۲۷

فضا در شعر، ادبیات و موسیقی / ۲۳۰

فضا در معماری / ۲۳۵

انسان، فضای داخلی و فرایند طراحی / ۲۴۲

سناریوی فضا/ ۲۵۳

مردم و سناریوی فضا در چیدمان فضاها/ داخلی/ ۲۵۷

جمع‌بندی/ ۲۵۹

۱. وجه زیبایی‌شناسانه در طراحی داخلی/ ۲۶۳

زیبایی‌شناسی/ ۲۶۶

چیستی امر زیبا/ ۲۶۷

تجربه زیبایی‌شناختی/ ۲۶۹

جمع‌بندی/ ۲۷۷

۲. ابعاد روان‌شناسانه در طراحی داخلی/ ۲۸۰

تأثیر روانی فضای داخلی بر انسان/ ۲۸۳

مداخله روان‌شناسانه انسان در فضای داخلی/ ۲۹۲

۳. وجه نمادین فضای داخلی/ ۳۰۰

۱. حضور پدیده‌های طبیعی در فضای داخلی/ ۳۰۲

۲. نقش نمادین فرم‌های انتزاعی و هندسی از کل بنا تا ابعاد/ ۳۱۳

۳. نقش نمادین المان‌ها، اجزای تندیس‌گونه و اشیاء/ ۳۱۹

۴. چشم‌انداز فضای داخلی به بیرون و نقش نمادین آن/ ۳۲۷

معماری داخلی و جامعه/ ۳۲۹

تأثیرپذیری معماری داخلی از جامعه/ ۳۳۰

تأثیر معماری داخلی بر جامعه/ ۳۵۲

جمع‌بندی/ ۳۶۶

طراح داخلی و هنر خوب دیدن/ ۳۷۳

تجزیه و تحلیل و نقد هنری/ ۳۷۶

جمع‌بندی / ۳۷۸

تمرین تحلیل و طراحی فضای داخلی / ۳۸۰

تحلیل فضای داخلی (تمرین و گفتگو) / ۳۸۰

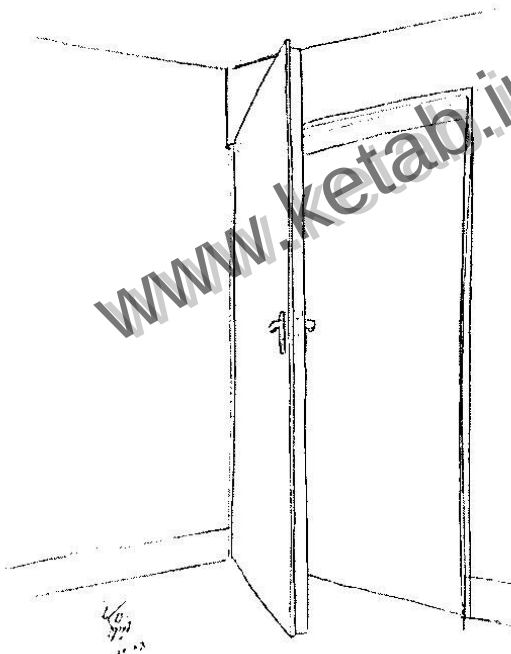
تمرین طراحی و چیدمان داخلی / ۳۸۴

سخن پایانی / ۳۸۶

چهار گام پایه پیش از طراحی داخلی / ۳۸۶

اصول راهنما برای طراحان داخلی / ۳۸۷

فهرست منابع / ۴۰۳

کروکی با مژداز از در اتاق خوابگاه، فریدون فراهانی، ۶ آبان ۱۳۷۳، نخستین میانسال دانشجویی، دانشگاه هنر، بخش طراحی در درس پیش ترکیب (استاد دکتر محمود رضا ثقفی)

سخن آغاز

مطالعه معماری داخلی، طراحی و دکوراسیون
به صورت یک رشته روشنفکرانه رشد یافته است
اما در عین حال درگیر پوشش‌های دکوراتیو
و برش‌های ام.دی.اف نیز هست.
گریم بروکر^۱ و سالی استون^۲ (۱۳۹۲: ۱۱)

در میان منابع فارسی معماری ایران، نیاز به پژوهش‌های بیشتر درباره معماری داخلی همچنان احساس می‌شود. به‌ویژه کتاب‌هایی که به مفاهیم پایه و مبانی نظری برای طراحی در فضاهای درون بناها بپردازند و تصویر روشنی از گستره تخصصی و حرفه‌ای این رشته، پیش روی فعالان و مشتاقان آن قرار دهند. در سایه شناخت همین مفاهیم بنیادین است که فرایند آفرینش هنری و طراحی داخلی در مسیر درست قرار خواهد گرفت و مرزهای تخصصی و هویت این رشته آشکار خواهد شد. البته نباید فراموش کرد که جدایی عرصه‌های تخصصی در طراحی فضاهای زیست انسان، که از درون بناها تا فضاهای شهری و محیط‌های طبیعی را در برمی‌گیرند، تنها ضرورتی حرفه‌ای است تا فعالان هریک از این گرایش‌ها شناخت درستی از قلمرو و چگونگی فعالیت حرفه‌ای

^۱Graeme Brooker

^۲Sally Stone

خود داشته باشند و به طراحی برای بخشی از محیط زندگی انسان‌ها بپردازند. اما این ضرورت نباید سبب غفلت از همبستگی میان این رشته‌های متنوع باشد. در حقیقت، همه گرایش‌های طراحی محیط از داخلی تا شهری با وجود تفاوت‌ها و مرزهایی که میان آنها وجود دارد، دارای مفاهیم و ریشه‌های مشترکی به‌ویژه در سطوح پایه آموزشی هستند و آشنایی با همین مبانی نظری مشترک برای رسیدن به طراحی اندیشمندانه و خلاقانه، ضروری است.

کافه و ارتباط دیداری و حسی درون آن با فضای شهری

به همین دلیل بسیاری از استادان معماری و زیرشاخه‌های آن بر این باورند که دانشجویان به ویژه در سال‌های نخست، لازم است گاه نقش خود را عوض کنند و تمرین‌هایی را از رشته‌های دیگر وابسته معماری، طراحی شهری و منظر و یا انواع هنرهای کاربردی مانند طراحی صنعتی انجام دهند.^۱ بر همین اساس، مبانی هنر و گرافیک بخش مهمی از برنامه‌های کارگاهی دانشجویان معماری و معماری داخلی به شمار می‌روند و تمرین‌های فراوانی را به خود اختصاص می‌دهند. مجموع این دروس و تمرین‌ها، دانشجوی رشته‌های زیرشاخه معماری را از توانایی و آگاهی عمومی یک هنرمند تجسمی برخوردار می‌سازند و بنیه هنری او را تقویت می‌کنند.

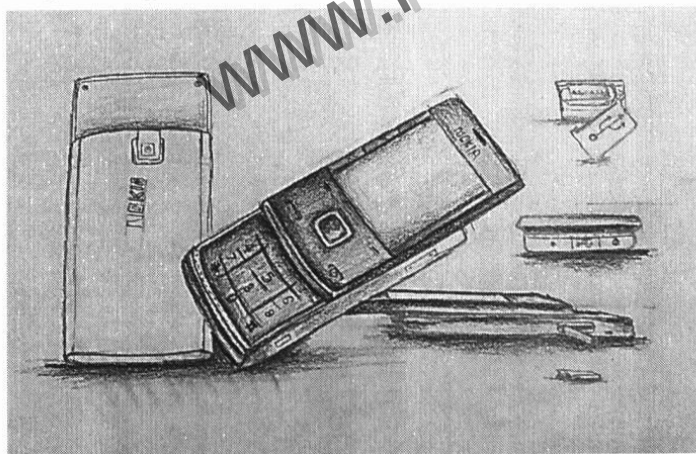
همچنین طراح داخلی باید از فضای شهری درک درستی داشته باشد و برعکس، طراح شهری بدون شناخت فضاهای داخلی نمی‌تواند تفاوت طراحی در فضای باز را با درون بناها به نیکی دریابد. معمار نیز بدون شناخت این دو عرصه، نه به جایگاه اثر خود در شهر چنان‌که باید پی خواهد برد و نه اهمیت فضاهای داخلی را با توجه به موضوع و کاربری بنا در خواهد یافت.

اما در روزگار ما با وجود همین مفاهیم مشترک در معماری و رشته‌های مرتبط دیگر، تعیین مرزهای تخصصی میان آنها ضروری است زیرا

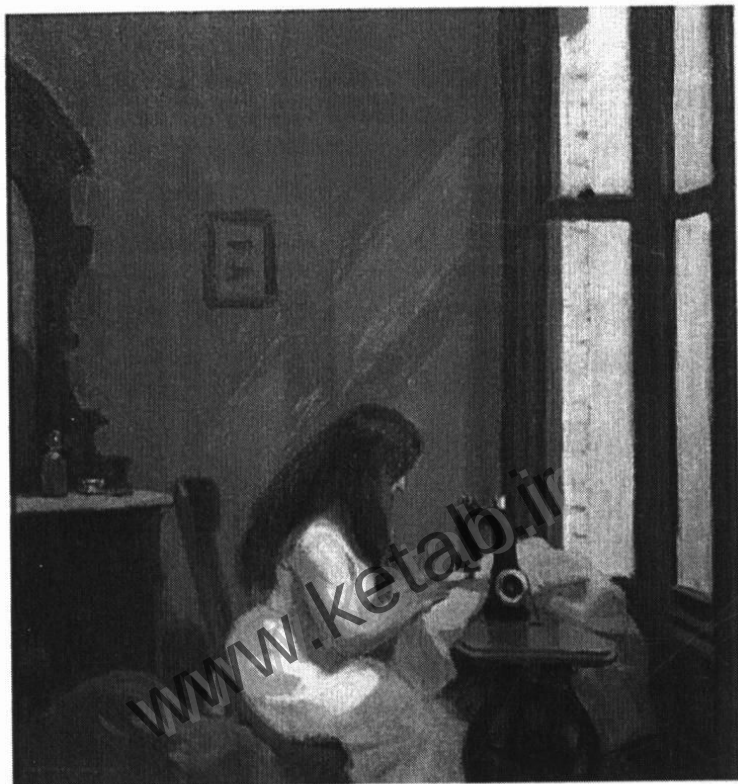
^۱ نمونه‌هایی از این تمرین‌ها در کتاب مشق معماری اثر عیسی حجت ارائه شده‌است. نک به:

گسترده‌گی فراوان عرصه‌های طراحی از شهر تا جزییات و اشیاء، نیاز به تخصص‌گرایی را ضروری ساخته و طراح موفق در هریک از شاخه‌های گفته شده کسی است که هم وجوه تمایز تخصص خود را از رشته‌های دیگر طراحی معماری و محیط بشناسد و هم فصل مشترک‌های آنها را دریابد. از این رو تعریف و تحلیل دوباره همان مبانی مشترک اما با تأکید بر فضاهای داخلی در مدرسه‌ها و کارگاه‌های معماری داخلی، افزون بر صرفه‌جویی در زمان و توان مدرسان و هنرآموزان، راه را برای شناخت بهتر از گستره فعالیت معماران داخلی هموارتر خواهد ساخت.

یکی از مهم‌ترین حلقه‌های پیوند معماری داخلی با معماری و هنرهای محیطی دیگر، سبک ذاتی آن با زندگی انسان‌هاست که آن را از یک حرفه مدگریانه و صرفاً زیبایی به هنری والا ارتقا می‌دهد؛ هنری که

شیت‌بندی با اشیاء، دانشجو: زهرا کوراوند، نیمسال دوم کاردانی معماری، کارگاه ساخت و ارائه پیشرفته، دانشگاه علمی کاربردی نجف‌آباد، زمستان ۱۳۹۱، مدرس: فریدون فراهانی

نقاشی از ادوارد هاپر^۱

جوهره آن را اندیشه و خلاقیت هنری طراح می‌سازد و چنان پیوندی با جان و روان انسان دارد که آن را از روانشناسی، جامعه‌شناسی و بسیاری از دانش‌های بشری گریزی نیست.

«امروز، در دنیای پر سرعت و دائما در حال تغییر و تحول، حضور حرفه معماری داخلی همچون تخصصی که مستقیما با محیط داخلی و

^۱ Edward Hopper (۱۸۸۲-۱۹۶۷) نقاش و چاپگر واقع‌گرای امریکایی

فضای روانی محل سکونت و کار و تفریح انسان‌ها سروکار دارد، بیش از پیش ارزشمند و ضروری دانسته شده‌است. دیگر آنچنان به این رشته و این حرفه به عنوان رشته‌ای لوکس و یا تعیین‌کننده رنگ و بافت دیوارهای خانه‌ها و به ویژه خانه‌های اشرافی نگریسته نمی‌شود و معمار داخلی دیگر تنها دکوراتور تلقی نمی‌شود. در اکثر نقاط پیشرفته دنیا، هویت صنفی و حرفه‌ای و نیز تشکیلات و نظام مهندسی این رشته، یا تأسیس یا به‌طور جدی دچار بازنگری و تحول شده‌است» (کیانی، ۱۳۸۶: ۵). از این‌روست که در این کتاب نیز از نگاه فانتزی، تجملی یا به تعبیر رایج‌تر آن، لاکچری و لوکس^۱ یا رویکرد زورنال‌پسند و تبلیغاتی پرهیز شده و محتوای متن و تصاویر با نگاهی واقع‌گرا به سبک زندگی مردم ایران و با هدف پرورش خلاقیت و تفکر طراحان داخلی شکل گرفته‌است.^۲

همچنان‌که سیمون آنوین^۳ (۱۳۸۶: ۲۳) می‌گوید: معماری، محصول مستقیم زندگی است و پیتر زومتور (۱۳۹۴ الف: ۱۴) نیز دانشجویان را به استفاده از تجربه‌های زیسته خود به عنوان مبنای طراحی‌شان فرا

^۱ این دو واژه در ایران این‌روزها فراوان شنیده می‌شود که نشانه تغییرات نامتوازن اجتماعی و فرهنگی و شکاف طبقاتی است و معماری را به ابزاری برای نمایش ثروت تنزل داده‌است.

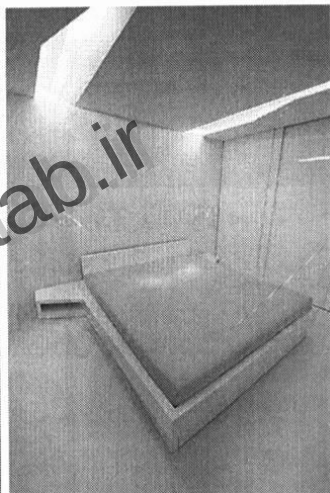
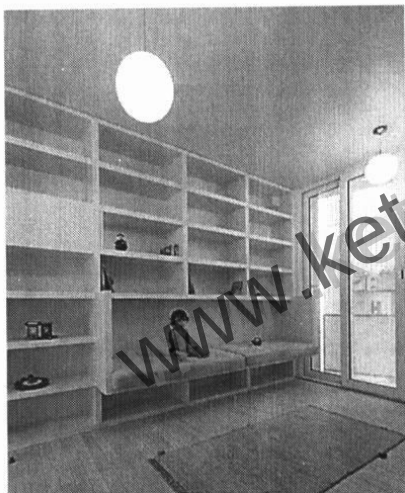
^۲ رواج مدگرایی و نگاه فانتزی و انتزاعی به طراحی داخلی از مشکلات روزگار ماست که برای پرورش اندیشه طراحی در این عرصه مانع و آسیب‌قابل توجهی به کار می‌رود. هدف از این کتاب، دوری از این شیوه و دریافت ارتباط فرهنگ و زیباشناسی با طراحی فضای داخلی است.

^۳ Simon Unwin

می‌خواند: باید فضاهایی که در آنها زیسته‌ایم به یاد آوریم و از خود بپرسیم چه چیز آن فضا ما و احساس ما را تحت تأثیر قرار داده است. در صورت یافتن آن هیچ چیز موثق‌تر از آن نیست.

میس و ندرروهه^۱ نیز بر این باور است که:

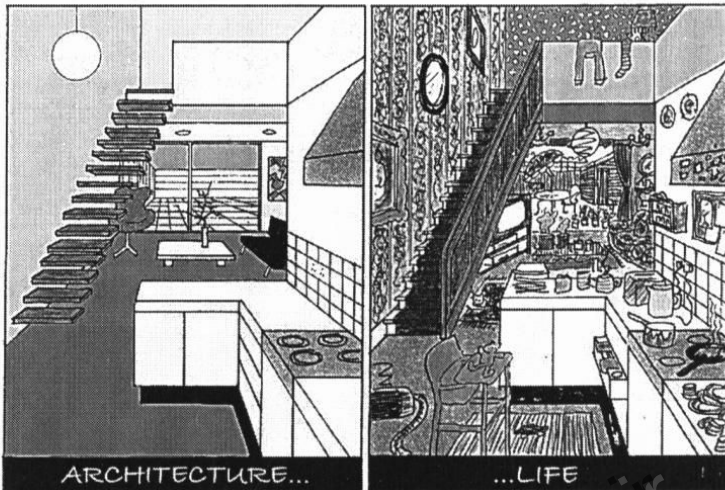
معماری به واقعیت‌ها وابسته است و واقعیت در قلمرو معنا فعالیت می‌کند (نقل از نوربرگ‌شولتز^۲، ۱۳۹۳: ۹۴).

دو نمونه از تصاویر رایج در سایت‌ها و ژورنال‌های تبلیغاتی، که عموماً با هدف جذابیت تصویری، تبلیغ مصالح یا جذب مشتری ارائه می‌شوند و نمی‌توانند راهنماهای واقع‌گرایانه و مناسبی برای فراگیران طراحی داخلی باشند. برای نمونه در این دو تصویر، کاربرد افراطی رنگ سفید تأثیر منفی بر ذهن و روان کاربران فضا دارد و این الگوی طراحی با نیازهای روحی ساکنان در واقعیت زندگی هماهنگ نیست.

^۱Ludwig Mies van der Rohe

^۲Christian Norberg-Schulz

کاریکاتور لویی هلمن که محصول طراحی داخلی را پیوسته به زندگی و فراتر از تصویری فریبده و تبلیغاتی معرفی می‌کند و تلویحا نگاه واقع‌گرا در این کار را پیشنهاد می‌دهد.
(www.buildingsandcities.org/ir)

اهمیت این نگاه واقع‌گرا به زندگی و مقایسه آن با فرمالیسم نمایشی رایج در حرفه معماری داخلی در کاریکاتور او لویی هلمن با زبان تصویر به خوبی بیان شده‌است.

بنابر آنچه گفته شد مهم‌ترین اهداف این کتاب عبارتند از:

۱. شناخت ژرف‌تر از معماری داخلی و جایگاه آن در میان رشته‌های وابسته به معماری و هنرهای کاربردی
۲. شناخت گستره حرفه‌ای و تخصصی معماری داخلی و افزایش بینش دانشجویان این رشته

۳. درک اهمیت و پیوستگی رشته‌های زیرشاخه معماری و فصل

مشترک آنها با دیگر هنرها و به‌ویژه هنرهای کاربردی

۴. شناخت بهتر از فرایند طراحی و ایده‌پردازی در معماری داخلی

۵. تأکید بر اهمیت مبانی نظری، فرهنگ، هنر و تاریخ و تأثیر فراوان

آنها بر طراحی داخلی

یکی از مواردی که در سراسر کتاب و همراستا با این اهداف، مد نظر قرار گرفته، درنگ بر اصطلاحات، واژگان و مفاهیم پایه‌ای است که طراح داخلی با آنها همواره سر و کار دارد و شناخت معنا و کاربرد درست آنها برای او ضروری است.

همچنین در تقدم و تأخر مطالب نیز تلاش عمده بر این بوده که بهترین ترتیب و توالی مطالب انتخاب شود و سلسله‌مراتبی منطقی بر همه محتوای کتاب حاکم باشد. با این حال، برخی اصطلاحات مانند فرم، فضا، ریتم و مانند آنها چنان پرکاربرد هستند که پیش از تعریف و توضیح آنها ناگزیر از به‌کاربردن آنها بودم. هرچند به مفهوم هر واژه در جای خود پرداخته و پیش از آن تنها به اشاراتی مختصر و ناگزیر بسنده نموده‌ام.

در این کتاب، به طرح درس‌های دانشگاهی ایران (با همه ایرادهایی که به آنها وارد است) و نظام آموزشی مدارس معماری و معماری داخلی کشورهای دیگر نیز توجه شده تا در کارگاه‌های تخصصی دانشگاه‌ها همراه هنرآموزان و مدرسان و راهنمای دانشجویان باشد و در پایان

برخی از مباحث، پیشنهادی برای تمرین یا گفتگو در کلاس‌ها و کارگاه‌های معماری داخلی مطرح شده تا هنرآموزان و مدرسان بتوانند موضوعات مطرح شده در کتاب را با عمق بیشتر و به دلخواه خود با دانشجویان به گفتگو بنشینند و میان مباحث نظری و تمرین‌های عملی در کلاس‌های خود پیوند برقرار سازند.

بیشتر طرح‌ها و اسکیس‌های کتاب از نگارنده است که از تمرین‌های دوران دانشجویی، تدریس در آتلیه‌های دانشگاهی، کلاس‌های آزاد اسکیس تا طرح‌های ارائه شده برای بازار کار را در برمی‌گیرند.

برای تکمیل مباحث و تأثیرگذاری بیشتر متن، آثار و اسکیس‌هایی از بزرگان معماری به تناسیب موضوع افزوده شده‌اند و در هر مبحث، نمونه‌های تصویری فراوان جای گرفته تا کتاب برای سطوح مختلف و حتی مخاطب عام قابل استفاده باشد. به ویژه اینکه بسیاری از مشتاقان معماری داخلی، عموم مردم هستند و اغلب در زندگی روزمره خود با این چالش روبرو می‌شوند که فضای کار و زندگی خود را چگونه بیارایند. این کتاب می‌تواند دید آنها را ارتقا دهد تا لزوم استفاده از متخصص یا دست کم مشورت با طراح داخلی را برای افزایش زیبایی و کارایی فضای کار و زندگی بیشتر دریابند و با این کار کیفیت زندگی یا بازده شغلی خود را بالا ببرند.

در مجموع هدف اصلی از تصاویر درک بهتر از محتوای متن و کمک به شکوفایی ذهنی و خلاقیت در طراحان است. به همین دلیل در برخی

از تصاویر نام معمار یا مشخصات کامل اثر نامعلوم است که اغلب، ضرورتی هم به آن نبود اما تقریباً زیر همه تصاویر برای یادآوری نکات مهم آن، توضیح کوتاهی با توجه به محتوای متن جای گرفته است. همچنین دو اصطلاح «معماری داخلی» و «طراحی داخلی» معمولاً به یک معنی به کار می‌روند اما در این کتاب، هر جا بیشتر تأکید بر فرایند طراحی در معماری داخلی مورد نظر بوده از اصطلاح «طراحی داخلی» استفاده شده و هر جا مقصود اصلی، کلیت این هنر و دانش یا محصول آن یعنی فضای داخلی بوده، «معماری داخلی» به کار رفته است.

بدیهی است که تصاویر رنگی می‌توانست بر کیفیت ظاهری و کارایی بیشتر چنین کتابی بیفزاید اما با توجه به دسترسی آسان و فراگیر به فضای مجازی و همچنین برای کاستن از بهای کتاب، به تصاویر سیاه و سفید بسنده شده اما زیر برخی تصاویر، ننگه‌هایی برای دسترسی به آنها در فضای مجازی قرار گرفته تا خوانندگان بتوانند مطالب را با عکس‌های رنگی انطباق دهند و نمونه‌های مشابه دیگری را نیز پیدا کنند. امیدوارم این نوشتار بتواند بخش کوچکی از نیازهای آموزشی همه فعالان معماری و دکوراسیون داخلی را برآورده سازد و برای مشتاقان این رشته، به ویژه در آغاز راه سودمند باشد.

فریدون فرهانی

تهران، تابستان ۱۴۰۱ خورشیدی